

Zdański, Jerzy

"Edukacja w polskiej myśli politycznej (1918–1939)", Andrzej Kozera, Kielce 2006 : [recenzja]

Prace Naukowe AJD. Pedagogika 16, 233-235

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jerzy ZDAŃSKI

[rec.] Andrzej Kozera, „Edukacja w polskiej myśli politycznej (1918–1939)”, Instytut Nauk Politycznych Akademii Świętokrzyskiej w Kielcach, Kielce 2006, ss. 552

Andrzej Kozera należy do wąskiego grona naukowców skupiających obecnie uwagę na historii myśli politycznej w oświacie polskiej. Odzwierciedleniem Jego zainteresowań jest opublikowany dorobek naukowy, obejmujący publikacje książkowe, m.in.: *Oświata w myśli politycznej polskiej prawicy społecznej w latach 1918–1939* (2004), *Oświata w myśli politycznej na przełomie XIX i XX wieku (do odzyskania niepodległości)* (2004). Niezależnie od działalności naukowej A. Kozera jest działaczem samorządowym, pełniącym obowiązki Starosty Powiatu Pińczowskiego oraz znanym miłośnikiem historii Poniądzia.

Celem recenzowanej pracy jest ukazanie, na ile rozwinięta – w poszczególnych ruchach politycznych – była myśl dotycząca edukacji oraz zwrócenie uwagi na różnice w podejściu do tych samych problemów oświatowych przez poszczególne ugrupowania polityczne.

Moim zamiarem nie jest referowanie bogatej treści całej pracy, lecz ukazanie w największym skrócie pewnych istotnych problemów w niej zawartych. Otóż godne uwagi jest wskazanie Autora na ten fakt, że w okresie II Rzeczypospolitej problemy oświatowej myśli politycznej znajdowały się w obszarze zainteresowań wszystkich ugrupowań i co więcej – już w momencie powstania partii politycznych każda z nich miała swój program oświatowy, wyrastający z idei powstałych w okresie zaborów. Początkowo koncentrowano się na zadaniach scalenia, w ramach odrodzonego państwa, trzech odrębnych systemów oświatowych, będących dezintegrującą pozostałością po czasach niewoli, a następnie spierano się m.in. o koncepcję nowego ustroju szkolnego.

Autor wnikliwie, z pełną starannością dokonał szerokiej prezentacji podjętej problematyki, podkreślając niezwykle spontaniczny rozwój myśli politycznej

różnych ruchów i partii w zakresie oświaty w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Stanowi to dobrą podstawę do szerszej dyskusji na obrany temat.

Znaczenie recenzowanej pracy jest o tyle istotne, że jest ona pierwszą publikacją, dającą całościowe spojrzenie na poglądy i koncepcje oświatowe ugrupowań politycznych II Rzeczypospolitej, będących wówczas niezwykle ważnym czynnikiem, który sprzyjał rozwojowi myśli politycznej w naszym kraju. Problem ten nie był dotąd przedmiotem tak kompleksowych badań.

Praca ujmuje więc problem całościowo, zgodnie z ramami wyznaczonymi przez definicje wyartykułowane we „Wstępie” i zawarte tam cezury czasowe, który dotąd był traktowany fragmentarycznie, także we wcześniejszych publikacjach Autora. Ograniczano się najczęściej do poglądów politycznych na oświatę prezentowanych przez konkretne partie.

Pierwsze wrażenie, jakie odnosi się z lektury recenzowanej pracy, wiąże się z jej przejrzystą strukturą, co całkowicie potwierdza bardziej już wnikliwa jej lektura. Konstrukcja przygotowanej przez A. Kozere pracy jest przemyślana. Publikacja ta składa się ze: wstępu, siedmiu rozdziałów, z których każdy posiada podobną wewnętrzną strukturę kompozycyjną oraz z zakończenia. Na końcu zamieszczono wykaz źródeł i literatury.

Autor przedstawia koncepcje oświatowe najbardziej wpływowych ruchów i partii politycznych działających w II Rzeczypospolitej, począwszy od prawej strony sceny politycznej, a więc od konserwatystów, przez narodowych demokratów, ruch chrześcijańsko-demokratyczny, obóz pilsudczykowski i ludowców po socjalistów i komunistów, z zaznaczeniem, że ci ostatni, choć działali na terenie Rzeczypospolitej, wyrażali obcą myśl polityczną, niezgodną z polską racją stanu. Wnikliwie ukazuje specyfikę poszczególnych ruchów politycznych, które przecież niejednakowo akcentowały poszczególne problemy pojawiające się w oświacie i proponowały odmienne podejścia do pojawiających się problemów. Każda partia, w aspekcie poglądów na oświatę, została szeroko przedstawiona w osobnym rozdziale. To, że omówił je oddzielnie, umożliwia z większą wnikliwością, jasnością i przejrzystością poznać każdy z nich. Takie zestawienie ukazuje również istniejącą mozaikę poglądów, ukształtowaną na bazie pluralizmu politycznego Polski w latach 1918–1939.

Każdy z siedmiu rozdziałów składa się konsekwentnie z trzech podrozdziałów, stanowiących odzwierciedlenie podjętych problemów badawczych. Podrozdziały koncentrują się na źródłach myśli oświatowej – prekursorach, pionierach i inspiratorach myśli edukacyjnej danego ugrupowania, propagowanym przez określoną partię ustroju i organizacji szkolnictwa na wszystkich poziomach nauczania oraz na zagadnieniach pedeutologicznych, treściach i ideałach wychowawczym. Taki problemowo-chronologiczny układ w zakresie każdego rozdziału, przejrzyste systematyzuje informacje, okazując się rozwiązaniem optymalnym, umożliwiającym czytelnikowi tworzenie własnych porównań odnośnie do konkretnych tematów i inicjatyw realizowanych w określonym czasie przez różne partie i ruchy polityczne.

Opracowanie w sposób prawidłowy, obiektywny wyznacza kierunki interpretacji przeszłości.

Autor konsekwentnie przestrzega postawionych sobie, jasno określonych ram czasowych w zakresie analizy problemu. Rok 1918, stanowiący datę początkową, został, zgodnie z założeniami, wielokrotnie przekroczony, co służyło przedstawieniu genezy myśli oświatowej poszczególnych ruchów, które własne programy kształtowały nawet kilkadziesiąt lat wcześniej. Rok 1939, zgodnie z założeniami Autora, stał się cezurą nieprzekraczalną.

Obok wartości poznawczych pracy Autor zwraca uwagę na jej walory użytkowe, z czym trudno się nie zgodzić. Podkreśla, że „myśl polityczna nie zna granic czasowych i być może niektóre rozwiązania dotyczące oświaty – chociażby z uwagi na jej ciągle reformowanie, mogą być przydatne na przyszłość”. Publikacja jest doskonałym studium i znakomitą inspiracją dla wszystkich tych, którzy w dobie ciągłych reform oświatowych poszukują optymalnej koncepcji szkoły. Realizacji tego zadania służy nie tylko niezwykle przejrzysta struktura książki, o czym już wspomniano, ale także komunikatywny język Autora wypowiedzi.

A. Kozera zastosował najbardziej przydatne dla politologii metody i techniki badawcze. Oparł się na analizie świadectw myśli politycznej, co umożliwiło rekonstrukcję modeli oświaty propagowanych przez poszczególne ruchy polityczne. Zastosował też analizę systemową, dzięki czemu ukazał proces ewolucji myśli oświatowej, na tle zmian politycznych w Polsce Odrodzonej. Wykorzystanie metody komparatystycznej pozwoliło uzyskać odpowiedź na pytanie o przyczynę odmienności spojrzeń poszczególnych partii politycznych na problem oświaty.

Wnikliwa analiza dostępnych, różnorodnych źródeł pozwoliła na stworzenie obszernego i bardzo szczegółowego opracowania. Badany temat zrealizowany został w oparciu o rozległą bazę źródłową różnego pochodzenia, w tym m.in.: programy partii politycznych, dokumenty z akt Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, sprawozdania stenograficzne obrad Sejmu, w czasie których posłowie prezentowali stanowiska własnych partii wobec oświaty w Polsce, rezolucje i uchwały zjazdów, kongresów, pamiętniki i wspomnienia oraz publicystykę, artykuły prasowe, prace polityków i działaczy oświatowych.

Praca A. Kozery, choć w zamierzeniu adresowana do specjalistów, jest na tyle przystępna w lekturze, że zainteresuje każdego czytelnika, chcącego zgłębić temat. Tekst uzupełniają liczne przypisy.

Jako mankament można potraktować brak indeksu osób.

Uzupełnieniem treści zamieszczonych w pracy może stać się studium poświęcone poglądom na oświatę mniejszości narodowych w Polsce Odrodzonej.

Reasumując, uważam, że opracowanie Andrzeja Kozery stanowi wartościową pozycję. Przynosi wiele nowych ustaleń i posiada wartość, która znacząco poszerza i porządkuje wiedzę w obszarze edukacji w polskiej myśli politycznej.